

Skorupka, Stanisław

Sprawozdanie z działalności TNW :
Sprawozdania z działalności wydziałów
TNW : Wydział I językoznawstwa i
historii literatury : Streszczenia :
Tradycje Towarzystwa Naukowego
Warszawskiego w badaniach
językoznawczych : Cz. II : Sprawy
językoznawcze w Towarzystwie (...)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 47, 38-41

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

została poza obrębem wykładu. Stanowi ona, na równi z rozważaniami o tzw. „kryzysie postaci” w teatrze niekonwencjonalnym, temat kolejnych rozdziałów znajdującej się na ukończeniu książki.

Stanisław Skorupka

TRADYCJE TOWARZYSTWA NAUKOWEGO WARSZAWSKIEGO
W BADANIACH JĘZYKOZNAWCZYCH. CZ. II. SPRAWY JĘZYKOZNAWCZE
W TOWARZYSTWIE NAUKOWYM WARSZAWSKIM

Towarzystwo Naukowe Warszawskie powstało w roku 1907 z inicjatywy naukowego środowiska warszawskiego. Nawiązywało w swej działalności do zadań i celów — rozwiązanego ukazem carskim w roku 1832 — Królewskiego Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W zarejestrowanej w 1907 roku *Ustawie* Towarzystwa cel jego sformułowano podobnie jak w *Ustawach* Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk: „Towarzystwo Naukowe Warszawskie zakłada się w Warszawie w celu rozwijania i popierania badań we wszystkich gałęziach wiedzy oraz ogłaszania dzieł naukowych w języku polskim.”

Utworzono początkowo trzy Wydziały, w roku 1935 było już ich pięć, a obecnie TNW ma sześć Wydziałów. Przy Wydziale I działały: Komisja Językowa, Komisja Filologii Nowożytnej, Komisja do Badań nad Historią Literatury i Oświaty w Polsce, Komisja Orientalistyczna. W skład Komisji wchodził członkowie Wydziałów i powołani na współpracowników młodszy koledzy specjaliści z danej dziedziny. Niepoślednią rolę w dziejach działalności TNW odegrali członkowie językoznawcy. Wśród założycieli Towarzystwa w roku 1907 był Adam Antoni Kryński. W następnych latach powołani zostali na członków czynnych: Karol Appel, Jan Baudouin de Courtenay, Tytus Benni, Stanisław Słowski, Stanisław Szober, Wiktor Porzeziński, Witold Doroszewski, Halina Koneczna; na członków korespondentów: Antonina Jabłońska, Leszek Osowski, Stanisław Skorupka. Członkami spoza Warszawy byli: Aleksander Brückner, Jan Rozwadowski, Kazimierz Nitsch, Tadeusz Lehr-Splawiński, Witold Taszycki. W skład Wydziału I wchodził również filologowie klasycyści, orientaliści, neofilologowie.

A. A. Kryński był członkiem założycielem Towarzystwa i przez całe swe pracowite życie działał w duchu tradycji Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, realizował główne jego nurty i dążenia, inicjował prace gramatyczno-historyczne, brał udział w pracach leksykograficznych, dążył do podciągnięcia językoznawstwa polskiego do poziomu europejskiego, był popularyzatorem i obrońcą czystości języka

ojczystego. Kryński podejmował także ważne prace leksykograficzne, nawiązujące do tradycji prac słownikowych Lindego.

Tak powstał ośmiotomowy *Słownik języka polskiego*, zaplanowany przez Jana Karłowicza, a wydany w latach 1900—1927. Kryński był jedynym językoznawcą wśród członków redakcji i po śmierci Karłowicza w roku 1903 starał się realizować jego plany i wytyczne.

W roku 1908 członkiem TNW został Jan Baudouin de Courtenay — najwybitniejszy polski językoznawca XIX i początków XX wieku. Ze swego ogromnego dorobku naukowego (licząc z publicystyką, ponad 600 publikacji) ogłosił w „Sprawozdaniach z posiedzeń Wydziału I TNW” dwie prace: *O związku wyobrażeń fonetycznych z wyobrażeniami morfologicznymi, syntaktycznymi i semazjologicznymi* (1908) i *Różnica między fonetyką a psychofonetyką* (1927).

Organizacyjnie i naukowo ogromnie czynnym członkiem Towarzystwa był Stanisław Szober. Przyjęty w poczet jego członków w roku 1908 pełnił tu różne funkcje, m.in. był wieloletnim przewodniczącym Komisji Językowej przy Wydziale I, a w latach 1925—1926 był sekretarzem generalnym Towarzystwa. Na jednym z posiedzeń Wydziału I (1926 r.) wygłosił referat pt. *O języku Stanisława Staszica*. Praca w całości ukazała się w roku 1928 w Lublinie w księdze zbiorowej poświęconej Staszicowi. W latach 1926—1934 ukazało się kilkanaście odczytów i referatów Szobera w „Sprawozdaniach Komisji Językowej Wydziału I” i w „Rocznikach TNW” z zakresu językoznawstwa indoeuropejskiego, slawistycznego i polonistycznego. Nawiązaniem do tradycji prac leksykograficznych i spraw poprawności i kultury języka był wydany w roku 1937 *Słownik ortoepiczny. Jak mówić i pisać po polsku* (wyd. M. Arcta) oraz książka *Na straży języka. Szkice z zakresu poprawności i kultury języka* (1937). Drugie wydanie *Słownika ortoepicznego* wyszło w roku 1948 pod egidą TNW; trzecie jego wydanie pt. *Słownik poprawnej polszczyzny* zostało uzupełnione przez Komitet Redakcyjny w składzie: W. Doroszewski, S. Skorupka, J. Tokarski, B. Wiczorkiewicz i ukazało się w roku 1958. Do roku 1970 wyszło następnych siedem wydań. Szober był także autorem licznych podręczników gramatyki szkolnej oraz gramatyki uniwersyteckiej, w której systematycznie opracował składnię.

Kierunek slawistyczny w Komisji Językowej Wydziału I reprezentował Stanisław Słoński. W roku 1927 wygłosił na posiedzeniu Wydziału referat pt. *O rzekomym wpływie łacińskiej Vulgaty na starosłowiański przekład ewangelii*, w roku 1930 — referat *Funkcje werbalne prefiksów pre- i pro- w języku starosłowiańskim*. W roku 1916 ukazał się w krytycznym opracowaniu S. Słońskiego *Psalterz puławski* wydany przez Wydział I TNW.

Novum w stosunku do tradycyjnych dziedzin stanowiło zapoczątkowanie badań esperymentalnofonetycznych Tytusa Benniego, który na-

leżał do TNW już od roku 1907. Na posiedzeniu Wydziału I w roku 1914 Benni przedstawił referat pt. *O akcencie polskim (sposobzenia i pomiary)*. W roku 1917 na ogólnym zebraniu Zarządu TNW zatwierdzono wniosek o utworzeniu Pracowni Fonetycznej, której organizację powierzono Benniemu. W wydawnictwach TNW wyszły jego eksperymentalne prace: *Samogłoski polskie* (1912) i *Metoda palatograficzna...* (1917).

Fonetykę eksperymentalną uprawiała i rozwijała Halina Koneczna (od roku 1937 członek Wydziału I). Na zebraniu Komisji Językowej Wydziału I (1935) przedstawiła „Sprawozdanie” z II Międzynarodowego Kongresu Nauk Fonetycznych w Londynie, gdzie demonstrowano m.in. metody badań eksperymentalnofonetycznych. Prof. Koneczna interesowała się także dialektologią. Na posiedzeniach Komisji Językowej Wydziału I wygłosiła w latach powojennych (po drugiej wojnie światowej) szereg referatów z zakresu fonetyki i składni gwary łowickiej.

Badania i prace leksykograficzne na wielką skalę, nawiązujące do tradycji TNW, kontynuował Witold Doroszewski. W 1936 r. przystąpiono pod jego kierunkiem do zbierania materiałów i opracowania suplementu do *Słownika języka polskiego* Karłowicza — Kryńskiego — Niedźwiedzkiego, a następnie, gdy przygotowane przez Komitet Redakcyjny (W. Doroszewski, H. Koneczna) materiały spłonęły podczas powstania warszawskiego w roku 1944, rozpoczęto opracowanie nowego dziesięciotomowego *Słownika języka polskiego*. Poszczególne jego tomy, pod naczelną redakcją W. Doroszewskiego, ukazywały się w latach 1957—1968. W czasie prac nad tym słownikiem sformułowano teoretyczne podstawy frazeologii. Seria artykułów Stanisława Skorupki na temat frazeologii ukazała się w latach 1946—1952, w tym referat pt. *Z zagadnień frazeologii* ogłoszony w „Sprawozdaniach z posiedzeń Komisji Językowej Wydziału I TNW” (1952).

Troska o poprawność i kulturę języka — hasło Towarzystwa Przyjaciół Nauk — jest widoczna w działalności TNW od czasów jego powstania. Już jeden z jego założycieli, prof. A.A. Kryński, znaczną część swej twórczości poświęcił sprawom poprawności językowej. Świadczą o tym jego liczne artykuły w czasopismach fachowych i w prasie, a ponadto dwutomowe dzieło *Jak nie należy mówić i pisać po polsku*. Świadczą o tym prace prof. Słońskiego *Słownik błędów języka polskiego* i prof. Szobera *Słownik ortoepiczny*, jak również jego cykl artykułów w prasie i poradnictwo językowe w instytucjach (np. w kolejnictwie). Znaczną część twórczości prof. Doroszewskiego stanowią artykuły i większe prace dotyczące zagadnień kultury języka. Szczególne znaczenie mają: *Kryteria poprawności językowej* (1950), cykle *Objaśnienia wyrazów i zwrotów w rocznikach „Paradnika Językowego”* od roku 1937, *Rozmowy o języku*, seria I—III, 1948—1952, *O kulturę słowa*, t. I 1962, t. II 1968. Pogadanki językowe w Radiu prowadzone przez prof

Doroszewskiego i objaśnienia wyrazów i zwrotów w „Poradniku Językowym” kontynuują jego uczniowie, zwłaszcza prof. Mieczysław Szymczak.

Działalność wydawnicza TNW obejmuje kilkaset pozycji z różnych dyscyplin, w tym wiele wartościowych prac z zakresu językoznawstwa. Szczególne znaczenie mają dwie pozycje: *Psałterz puławski* w opracowaniu krytycznym Stanisława Słońskiego (1916) i piękne wydanie podobizny rękopisu *Rozmyślanie o żywocie Pana Jezusa* tzw. *przemyskie* ze wstępem Stefana Vrtela-Wierczyńskiego. Rękopis tego — obok *Biblii* i *Psałterzy* — najobszerniejszego zabytku średniowiecznego literackiego i językowego ocalał szczęśliwie w zawierusze wojennej. Przechowywany był w Bibliotece Kapituły Grecko-Katolickiej w Przemyślu, skąd przewieziony do Warszawy złożony został w roku 1946 w Bibliotece Narodowej w Dziale Rękopisów. Wydział I TNW powziął w dniu 27 stycznia 1948 r. uchwałę o wydaniu tego zabytku w postaci fototypicznej. Podobizna zabytku ukazała się w roku 1952 nakładem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Egzemplarze tego pięknego wydania rozesłano wszystkim członkom Towarzystwa.

Kiedy się ogarnie sumującym spojrzeniem osiągnięcia Towarzystwa Naukowego Warszawskiego w zakresie językoznawstwa — a przecież jest to tylko część działalności I Wydziału — nasuwa się refleksja o ogromie wykonanej pracy, a jednocześnie o wielkości i ważności zadań w służbie nauki na tym odcinku.

Stefan Żółkiewski

FRANCISZEK SIEDLECKI I POCZĄTKI STRUKTURALIZMU POLSKIEGO

Odczyt dotyczył działalności naukowej, pisarskiej i organizacyjnej Franciszka Siedleckiego (1906—1943). Młodo zmarły na gruźlicę uczony zostawił rozprawy z zakresu metodologii badań literackich i teorii literatury, a przede wszystkim teorii i historii wiersza polskiego. Na dorobek jego złożyły się nadto szkice i recenzje literackie dotyczące życia literackiego późnych lat trzydziestych. A wreszcie nieliczne własne utwory literackie, pisane pod wrażeniem poezji radzieckiej dla dzieci.

Działalność Siedleckiego została omówiona na tle ówczesnej polskiej kultury literackiej i na tle ówczesnej polonistyki uniwersyteckiej, a więc na tle dążeń intelektualnych z jednej strony inicjatorów tzw. przełomu antypozytywistycznego w Polsce, z drugiej strony — poczynań w zakresie początków badań strukturalnych u nas, prób myślenia o systemowej interpretacji charakteru przemian literatury. Szczególnie uwzględniona została myśl teoretycznoliteracka K. Wóycickiego, Z. Łempickiego i M. Kridla.